

Література

1. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження: Науково-практичний посібник / Мароха В., Олійник Н., Омельченко О., Полонський О., Ропотан О.; за науковою редакцією А. В. Мазура. – К. : ТОВ “Ніка-Прінт”, 2005. – 832 с.
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Митний кодекс України : практичні аспекти [Текст] : навч.-метод. посіб. / О. Л. Василенко, А. Д. Войцещук, І. А. Гуцул [та ін.] ; редкол. : А. Д. Войцещук, І. О. Іващук, А. І. Крисоватий [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 516 с. – До 50-річчя ТНЕУ.
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
5. Council Regulation (EEC) No 2913/92 of 12 October 1992 establishing the Community Customs Code [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f71bf004-2920-47fc-bd9a-35e63b480baf/language-en>
6. Council Regulation (EC) No 1186/2009 of 16 November 2009 setting up a Community system of reliefs from customs duty (codified version) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1186>

Диха М.В.,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства і підприємництва,
Хмельницький національний університет

АБСТРАКТНО-ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЗА ТИПАМИ

Тенденції і джерела економічного зростання, прогнозування динаміки та структури економіки країни, екстраполяція наслідків обраної соціально-економічної політики, прогнозування впливу чинників на розвиток національної економіки та результатів розвитку з використанням інструментів моделювання є предметом численних досліджень. Значне поширення в економічній науці отримав аналіз економічних процесів на основі моделей економічної динаміки з декількома ресурсами – так званих моделей економічного зростання (Р. Солоу [3], Ф. Рамсея [4] тощо). Моделі цього типу використовуються для дослідження таких систем, як економіка країни в цілому, окрема галузь або регіон.

Наявні моделі економічного зростання обґрунтовані класичною, неокласичною, кейнсіанською, некейнсіанською економічними школами

(див. детальніше [1; 2]). Проте, вони в принципі не здатні дати відповідь на питання про переваги того чи іншого типу зростання.

Це пов'язано із використанням різних науково-методичних основ макроекономічного моделювання, різними горизонтами моделювання, розходженнями в цілях прогнозування (наприклад, уряд країни більше цікавлять макроекономічні показники, які використовуються у бюджетному процесі, а міжнародні фінансові організації – показники платоспроможності держави), різним набором прогнозних макроекономічних показників; з урахуванням особливостей економіки конкретної країни; якістю доступних статистичних спостережень.

Єдиної загальноприйнятої класифікаційної системи макроекономічних моделей не існує. У межах найбільш загальної класифікації макроекономічних моделей за типами розрізняють структурні, неструктурні (економетричні) та гібридні моделі. Також можемо розглядати особливості національних та багатокраїнних моделей розроблених міжнародними установами, інституціями для країн ЄС, для країн з перехідною економікою тощо, за допомогою яких вирішуються визначені завдання (див. детальніше [2]).

Сьогодні питання забезпечення розвитку національної економіки розглядаються також на основі моделей, створених для пояснення можливостей економічного зростання та визначення його передумов в рамках вибору екзогенного й ендогенного варіанта / типу.

П. Ромер у статті «Ендогенні технологічні зміни» [5] долучає чинник технологічних змін до моделі економічного зростання. Він розглядає технологію як метод, який використовується в процесі виробництва й трансформує вкладені у формі виробничих ресурсів фактори виробництва у випуск продукції, й виділяє науково-дослідні та конструкторські розробки як джерела технологічних змін.

П. Ромер підкреслює значення ідей як рушіїв прогресу і вважає їх конкретним типом товарів, які, на відміну від інших товарів, не є конкуруючими. Висновки з моделі П. Ромера досить схожі з ідеями неокласиків. Модель П. Ромера охарактеризована як «напівекзогенна», оскільки вона передбачає стійке зростання лише в разі ендогенного технологічного прогресу й екзогенного зростання населення. Робоча сила бере участь у процесі виробництва, перетворюючи капітал у продуктивний ресурс і сприяє розробці ідей, які рухають технічний прогрес і, отже, забезпечується економічне зростання. Таким чином, інвестиції в людський капітал необхідні для підвищення продуктивності праці й капіталу. На думку П. Ромера, освіта є основним джерелом знань і вказівником з використання знань у процесі виробництва [5].

Проблематика визначення типу зростання є принциповою для подальшого соціально-економічного розвитку та вибору тих інструментів, які мають використовуватися з метою стимулювання процесів соціально-економічного розвитку.

Відповідно й розподіл ресурсів має здійснюватися на основі визначених пріоритетів економічного зростання ендogenous / екзогенного характеру. Наприклад, йдеться про розвиток через стимулювання фінансово-виробничих та інноваційно-інвестиційних процесів, про розвиток через стимулювання науково-технологічних та соціально-економічних процесів, переважно в соціальній сфері, які стимулюють споживання; або їх поєднання.

У реальному житті має місце безперервна взаємодія відповідних ознак екзогенного й ендogenous типів економічного зростання. Вони одночасно, але найчастіше не рівнозначно за своєю дією беруть участь у формуванні щорічного приросту реального ВВП.

У зв'язку з цим структура приросту валового внутрішнього продукту (Δ ВВП) буде мати такий вигляд:

$$\Delta\text{ВВП} = \Delta\text{енд} + \Delta\text{екз}, (1)$$

де Δ енд – частина приросту, сформована ендogenous чинниками економічного зростання;

Δ екз – частина приросту, забезпечена екзогенними чинниками.

Для відповіді на питання щодо відмінностей та специфіки ендogenous й екзогенного типів економічного зростання доцільно виділити хоча б найважливіші особливості зазначених різновидів у формі теоретичних моделей кожного із них.

1. Ендogenous тип економічного зростання характеризується відсутністю взаємодії ендogenous і екзогенних чинників через відсутність останніх. За відсутності міжгрупового взаємовпливу має місце лише внутрішньогруповий взаємовплив ендogenous чинників економічного зростання. Весь обсяг приросту реального ВВП формується виключно ендogenous складовими, тобто тими чинниками економічного зростання, які виникають у рамках економіки окремої країни: $\Delta\text{ВВП} = \Delta\text{енд}$. Частка впливу екзогенних чинників економічного зростання в сукупному прирості реального ВВП дорівнює 0: $\Delta\text{екз} = 0$. Даний тип характерний, вочевидь, для повністю закритої економіки. Але можлива рідкісна ситуація, коли екзогенні чинники знаходяться в ситуації взаємної нейтралізації. Вона не виключена й для відкритої економіки, тоді зміст типу будуть визначати лише ендogenous чинники економічного зростання.

2. Екзогенний тип економічного зростання визначається дією лише сукупності екзогенних чинників економічного зростання. Вплив ендogenous чинників відсутній або ж ендogenous чинники знаходяться в стані повної нейтралізації. Відсутня міжгрупова взаємодія ендogenous й екзогенних чинників. Залишається внутрішньогрупова взаємодія екзогенних чинників. Приріст реального внутрішнього продукту формують зовнішні екзогенні чинники економічного зростання: $\Delta\text{ВВП} = \Delta\text{екз}$. Частка впливу ендogenous чинників у сумарному прирості дорівнює 0: $\Delta\text{енд} = 0$. Важко уявити таку ситуацію, хоча її виникнення теоретично можливе. Даний тип економічного розвитку характерний для національних економік, які характеризуються дуже високим ступенем інтегрованості в планетарну економіку, жорсткою / повною залежністю від глобальних економічних процесів.

3. Переважно ендогенне економічне зростання характеризується взаємодією екзогенних й ендогенних груп чинників. Обидві групи чинників беруть участь у формуванні приросту валового внутрішнього продукту. Проте ендогенні чинники мають переважаючий вплив на процес утворення приросту. Співвідношення ступеня впливу чинників представимо у вигляді нерівності: $\Delta_{\text{енд}} > \Delta_{\text{екз}}$. Питома вага першої групи чинників у прирості реального ВВП перевищує частку чинників, що представляють екзогенний тип економічного зростання.

Навіть без спеціального дослідження можна стверджувати, що саме цей вид економічного зростання має найбільше поширення у світовій практиці.

4. Переважно екзогенне економічне зростання: впливають як ендогенні, так й екзогенні чинники економічного зростання. Але при взаємодії чинників вплив екзогенних перевищує сумарний результат (дію) ендогенних. Екзогенні чинники забезпечують формування основної частини приросту валового внутрішнього продукту. Їх частка в сукупному прирості ВВП перевищує частку впливу ендогенних: $\Delta_{\text{екз}} > \Delta_{\text{енд}}$. Такий тип економічного зростання може виникати в країнах з високим ступенем інтегрованості у світову економіку, з високою часткою зовнішньої торгівлі в структурі ВВП.

Ці найпростіші абстрактно-теоретичні моделі економічного зростання зазначених типів (їх проміжні різновиди) дають можливість констатувати, що економічне зростання / спад / стагнація в країні залежить від значущості поведінкових й інституціональних параметрів моделі, впливу на економіку численних зовнішніх чинників та ступеня їх керованості / контрольованості, внутрішнього середовища, зокрема параметрів державної політики, що реалізується через різні інструменти впливу на економіку.

Література

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе: [пер. с англ.] / М. Блауг. – Москва: Акад. нар. хоз-ва: Дело, 1994. – 687 с. – (Серия «Зарубежный экономический учебник»).
2. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: [монографія] / М. В. Диха. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 388 с.
3. McQuinn K. Solow (1956) as a model of cross-country growth dynamics / K. McQuinn, K. Whelan // Munich Personal RePEc Archive. – 2007. – Nr. 5892, posted 22. – P. 1–26.
4. Ramsey F. P. A mathematical theory of saving [Electronic resource] / F. P. Ramsey // The Economic Journal. – 1928. – Vol. 38, iss. 152. – P. 543–559. – URL: [http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Ramsey_\(EJ_28\).pdf](http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Ramsey_(EJ_28).pdf).
5. Romer P. L. The origins of endogenous growth / P. L. Romer P. L. // Journal of Economic Perspectives. – 1994. – Vol. 8, nr 1. – P. 3–22.